

Öğretmenlerde Sorunlu Kripto Para Ticareti Eğilimi

Nurettin Mentemş¹

Fatih Aktaş²

Özet

Ülke vatandaşlarının tasarruf etme alışkanlıkları ülkelerin gelişmişliklerine katkı sağladığı gibi milli servetlerin heba olmasının da önüne geçer. Öğretmenler eğitim sisteminin ana unsuru ve çocukların yetişmesinde büyük emek ve katkıları olan insanlardır. Kişilerin iyi bir tasarruf alışkanlığı kazanmada için öğretmenlerin eğitim süreçlerinde doğru yönlendirmeler yapmaları elbette önemli bir etkidir. Sadece tasarruf konusunda değil aynı zamanda doğru yatırım yapabilmelerinin de temel düzey eğitimleri okulda başlamaktadır. Bu durumlar dikkate alındığında öğretmenlerin tasarruf etme şekilleri, finansal okur yazarlık tutum ve davranışları incelenmeye değer bir konu olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca günümüzde yeni bir yatırım aracı olan kripto para ticareti ile ilgili olarak da öğretmenlerin yaklaşımlarının bilinmesi literatür açısından olumlu olacaktır. Bu amaç doğrultusunda Öğretmenlerin hangi tür yatırım araçları ile tasarruf ettikleri, Finansal okur yazarlık tutum ve davranışlarını belirlemeye dönük bir anket çalışması yapılmıştır. Ayrıca bu çalışmada öğretmenlerin kripto varlıklar konusundaki yaklaşımları araştırılmıştır. Kripto yatırımı yapanlar içerisinde sorunlu(problematik) tutum sergileyenlerin varlığı araştırılmıştır. Yapılan çalışma sonunda öğretmenlerin öncelikli yatırım aracı olarak altını gördükleri (%47,6), altın haricinde Döviz (%5,1), Borsa (6,5) ve vadeli (%7,7) vadesiz (%11,3) mevduat hesaplarında birikim yaptıkları belirlenmiştir. Kripto paraları yatırım aracı olarak görmedikleri belirlenmiştir. Kripto varlıklara yatırım yapmamalarında kripto paralara güvenmeme ve kripto para ticaretinin helal olmama düşüncesi ilk iki neden olarak belirlenmiştir. Az sayıda kripto yatırımcısı içerisinde %2,3 oranında

1 Doç. Dr. Nurettin Mentemş, Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler, Fakültesi, İşletme Bölümü, Diyarbakır, nurettin.mentemş@dicle.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5650-4342>

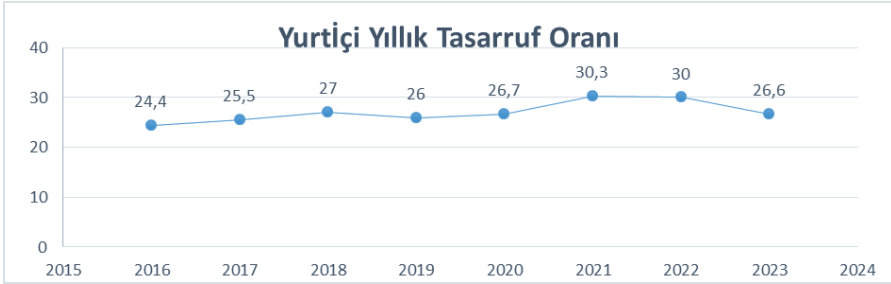
2 Fatih Aktaş, Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, fatih_aktas23@hotmail.com

sorunlu kripto para ticareti davranışı sergileyen katılımcı tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların finansal tutum ve davranış ölçek toplam puanlarının genel olarak düşük olduğu, katılımcıları %12,5 inde bu oranın kararsızlık noktasında uzak olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar göz önüne alındığında öğretmenlerin finansal okur yazarlıklarını geliştirici adımların atılması uygun olacaktır. Ayrıca kripto varlıklar hakkında da doğru ve sağlıklı bilgi edinmenin yolları araştırılmalı sorunlu davranış sergilememek ve sonrasında bağımlılık benzeri sorunlar yaşamamak için öğretmenler sorunlu kripto para ticareti konusunda bilgilendirilmelidir.

1. Giriş

Ülkeler hızlı gelişimleri ile kaynakların kullanımı konusunda çok tüketici yönde tavır sergilemektedirler. Genellikle gelişmekte olan ülkeler ve sanayileşme noktasında çabuk büyümek isteyen ülkeler kaynakları bilinçsiz bir biçimde kullanmaktadır. Bu alışkanlıklar bir dönem sonra kurumların veya ülkelerin kültürü haline gelmekte ve bir davranış haline dönüşmektedir. Savurganlık olarak da ifade edeceğimiz durum şu anda insanlık için çok daha tehlikeli sonuçlar doğuracak bir yöne evrilmektedir. Bu sorunları tersine çevirmenin yolu savurganlığın karşıtı olan tasarruf kültürünün yaygınlaşması ile mümkündür. Sadece kaynak kullanımı açısından değil hayatın her alanında dinamik bir tasarruf alışkanlığı edinmek insanlık geleceği açısından oldukça önemlidir. Kıt kaynakların doğru kullanımı ancak iyi bir tasarruf yetisi kazanmakla mümkün olacaktır. Sadece kaynakların etkin kullanımı anlamında değil, finansal anlamda da ülkelerin gelişimi için finansal sistemin üretkenliğinde tasarruflar rol alıcı faktörler arasında yer alır. Tasarrufa daha eğilimli olan ülkeler, kalkınmada gerekli olan kaynakları yatırım ortamını geliştirerek istihdam artışı oluşturmakta ve toplumsal gelişim ile bireysel gelişimin sürdürülebilirliğini sağlamaktadırlar. Tasarruflardaki artış öncelikle finansal sistemde bir büyüme unsuru olarak öne çıkar. Finansal sistemin büyümesi beraberinde kaynak ihtiyacı olanların ihtiyaçlarının karşılanmasında kolaylıklar meydana getirir (Hamarat ve Özen, 2015). Adam Smith tasarrufu yaşam koşullarını iyileştirme yolu olarak ifade eder ve düzenli para artımı yapanlarda servet artışı olacağını belirtir (Smith, 1997). Keynes ekolünde ise tüketim haricindeki gelir fazlalığını tasarruf olarak ifade ederler (Keynes, 1980). Tasarruf bir yönü ile gelecek hakkında bilgi yetersizliğinden kaynaklı olumsuzluklara karşı alınan tedbirdir (Akat, 2009). İktisat tanımı olarak ise, gelirin tüketim ile harcanılmayan kısmıdır. Bu şekilde harcanmayan ve tasarrufla biriktirilen kısım daha sonra borç verilerek yatırım finansmanına dönüşür (Kanık ve Dinç, 2017). Tasarrufları, yurt içi tasarruflar ve yurtdışı tasarruflar olarak sınıflandırmak mümkündür. Ayrıca gönüllü veya zorunlu, kurumsal veya bireysel, aynı veya nakdi, kamu veya özel kesim tasarrufları

gibi sınıflandırmak da mümkündür (Bozkurt ve ark., 2019). Türkiye’de yurt içi tasarruf oranların değişimi ve hane halkının tasarruf eğilimleri TÜİK ve farklı kurumlarca takip edilmektedir. Ulusal Hesaplar Sistemi (SNA-2008) ile Avrupa Hesaplar Sistemine (ESA-2010) uyum amaçlı milli gelir hesaplama yöntemlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Uyum temelli oluşturulan yeni tasarruf oranları eskisine kıyasla önemli ölçüde farklılaşmıştır. Bu yeni yöntem ile hesaplanan tasarruf oranları 1998-2015 yılları arasında ortalama %23 olarak belirlenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

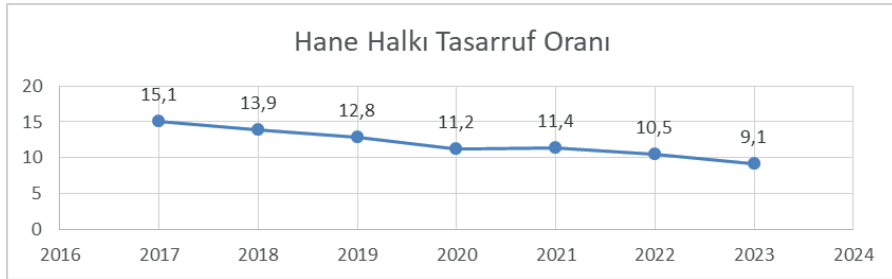
Kaynak :TÜİK

2016 yılından itibaren ise yatay bir seyir göstermiştir. 2021 yılında %30,3 ile en yüksek seviyesini görmüş ve 2024 yılında ise %26,6 seviyesinde kalmıştır. Toplam tasarrufun GSYİH oranlaması olarak verilen bu veriler dikkate alındığında Türkiye’nin tasarruflarında kayda değer artışlar olduğu söylenebilir. 2016 yılı verileri için Türkiye’nin tasarruf oranları birçok ülkeden fazladır hatta OECD ve Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Yüksek tasarruf oranları Asya ülkelerinde görülmektedir. En düşük tasarruf oranları ise Latin Amerika ülkeleri ile düşük gelirli ülkeler grubunda yer alan ülkelerde görülen bir durumdur (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Ülke yatırımları ile tasarruf arasında ilişki özellikle Türkiye’nin de içinde yer aldığı gelişmekte olan ülkelerde pozitif bir seyir izlemektedir. Bu durum nedensellik temelli olmaya bilir ancak yurt içi tasarruflar ile yatırımlar konusunda ilişkinin yönünden bağımsız büyük bir ilişkinin varlığı söz konusudur. İktisadi teori yatırımcıların yatırım getirisi en yüksek olan coğrafyalarda yatırım tercihinde bulunacakları varsayımı ile birim yatırım için getirilerin ülkeler arasında paralellik göstereceği ve süre içerisinde birbirine yakınsayacağı beklentisi söz konusudur.

Bu durumda yatırım- tasarruf ilişkisinde kısa vadede bir istatistiki ilişkinin varlığından söz etmemek gerekir ancak veriler bu durumun aksini göstermektedir. Bu durum literatürde Feldstein-Horioka bilmecesi

olarak adlandırılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Örneklendirmek gerekirse 2002- 2015 yılları arasında Türkiye'nin yatırımlar dikkate alındığında Orta yüksek gelirli ülkelerle (OYGÜ) ile paralel bir yatırım seyri izlediği ancak yurt içi tasarruflar konusunda bu ülkelerden geride kaldığı gözlenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Yatırımları tasarrufla karşılamak da zorlanan Türkiye her ne kadar bu ihtiyacı dış finansman ile karşılasa da ihtiyaç duyduğu yatırım ihtiyacı nazara alındığında sürdürülebilirlik açısından uzun vade de tasarruf artırıcı önlemlerin alınması bizim gibi kırılgan ekonomisi olan ülkeler açısından önem taşımaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

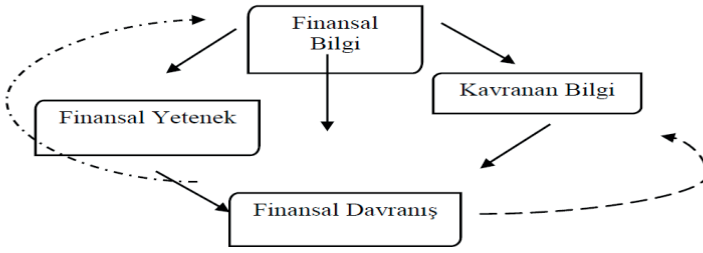
Yurtiçi tasarruf ile ekonomik büyüme arasında ilişki araştıran Barış ve Uzay (2015), çalışmasında 1960-2012 verileri kullanılmış ve ekonomik büyüme sonucu gelir artışına bağlı olarak tasarrufun artacağı ifade edilmiştir (Barış ve Uzay, 2015). Tasarruf sadece ülkenin makro değerleri açısından değil aynı zamanda bireysel refah ve kalkınma anlamında önemli bir yere sahiptir. Bu gerçeklik tasarrufun sadece belirli toplumsal kademelerin sosyal sınıfların ilgilendiren bir konu değildir. Tüm bireyleri yakından ilgilendirmektedir. Bu yönü ile bireylerin tasarrufa yönelimlerini artırıcı tedbirlerin alınması elzemdir (Şahin ve Barış, 2017; Ergenekon, 1996). Hane halkı tasarrufunun harcanabilir gelire oranı olarak tanımlanan tasarruf oranı yıllara göre incelendiğinde 2017 yılında %15,1 iken 2018 yılında %13,9, 2019 yılında %12,8, 2020 yılında 11,2, 2021 yılında %11,4, 2022 yılında %10,5 iken 2023 yılında %9,1 olarak belirlenmiştir (TÜİK Bülten, 2023).

Kaynak : TÜİK

Hane halkı tasarrufunun harcanabilir gelire oranı olarak tanımlanan tasarruf oranı son yıllar dikkate alındığında bir düşüş gözlenmektedir. Bu durum yaşanan pandemi, ekonomik sorunlar ve enflasyon baskılaması gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Ceritoğlu ve Eren (2013) çalışmasında hane gelirleri ile hane halkı tasarrufları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif

ilişki belirlemişlerdir. Ayrıca aile reisinin eğitim düzeyi ve yaşının hane halkı tasarruflarını arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Üniversite mezunu sayısının artması hane halkı tasarruflarında en önemli etken olarak belirlenmiştir (Ceritoğlu ve Eren,2013). Çin ve Hindistan da hane halkı tasarrufu eğiliminin karşılaştırıldığı bir çalışmada gelirin artmasının hane halkı tasarruflarını arttırdığı ancak yaş ilerlemesinin tasarrufları azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Enflasyon oranlarında yaşanan artış hane halkı tasarrufunu teşvik edici etki oluşturmaktadır. Emeklilik gelirindeki artış beklentisi tasarruf etme eğilimini Çin özelinde düşürmekte ancak aynı beklenti Hindistan’da tasarruf etmeyi teşvik etmektedir (Hamarat ve Özen, 2015; Ang, 2009). Değişik unsurlar hane halkı tasarrufunda etkili olmaktadır. Yatırımı bir yönü ile birikimlerin ihtiyaç duyanlara kullanılması sonucu birikim yolu ile veya gelecekte daha fazla tüketim imkânı sağlaması beklentisiyle bugünkü getirisinden vazgeçilmesi olarak tanımlamak mümkündür. Bu çerçevede gelirin harcanmayan kısmı olan yatırım, gayrimenkul, hisse senedi, tahvil, banka mevduatı, bono, altın, döviz, değerli eşyalar şeklinde değerlendirilebilir (Tokyürek ve Şanlı, 1995). Yatırım tasarruf ilişkisinde tasarrufun önemi kadar tasarrufların değerlendirme şekli ve yatırım yapma yöntemi hakkında bilgi sahibi olunması tasarrufların doğru değerlendirilmesi konusunda önem arz etmektedir. Bu çerçevede yatırımcılar doğru yatırım araçlarına nasıl yatırım yapmaları konusunda bilgi sahibi olmalıdırlar. Bu bilgi düzeyini kabaca finansal okur yazarlık olarak nitelemek mümkündür. A. Lusardi, Finansal okur yazarlığı iki seviye olarak değerlendirmiştir. Birinci seviye; bireylerin temel ekonomik kavramları bilme düzeyleri, temel finansal hesaplamalardaki yetkinlikleri ile risk dağıtımını konusundaki kavramsal biliş düzeylerini ölçen üç soru ile tanımladığı temel finansal okuryazarlık ikinci seviye ise risk ve getiri arasındaki ilişkilerin farkında olduğu ileri düzey finansal okur yazarlıktır. Bu finansal okur yazarlık; tahvil, hisse senedi ve yatırım fonlarını özelliklerinin bilinmesi gibi temel varlık fiyatlamasının anlaşılabilirliğine yönelik sorular ile belirlenir (Şahin ve Barış, 2017; Lusardi, 2008). Standart&Poor’s Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırmasında bileşik faiz, bireysel temel aritmetik işlem yeteneği ve enflasyon ve risk dağıtımına yönelik bilgi seviyesini ölçen sorulardan en az üç tanesine doğru yanıt verenleri finansal okur yazar kabul etmiştir (S&P, 2015). Finansal okur yazarlığın kavramsal çerçevesi Şekil 1 ile ifade edilebilir.

Kaynak: Hung, vd., 2009:12

Şekil 1. Finansal okur yazarlığın Kavramsal Modeli

Finansal bilgi finansal davranışı doğrudan oluşturabildiği gibi, finansal yetenek ve kavranan bilgi üzerinden de finansal davranışa dönüşmektedir. Bu durumda finansal davranış bilgi kişinin yetenekleri ve kavranılan bilgi ile ilgili bir kavramsallaştırılabilir. Yatırımcıların yeterli düzeyde finansal okur yazar olmaları doğru yatırım yapmalarını sağlayacağından kaynakların etkin kullanımı sağlamaya yardımcı olacağı gibi kaynak israfının önlenmesine de yardımcı olacaktır. Finansal okur yazarlık yalnızca bireysel yaşamı etkilemez aynı zamanda sosyal istikrara katkı sağlar (Kıratoğlu ve Kuran, 2022; Deng vd., 2013). Bireylerde finansal okur yazarlık seviyesinin artması bireyden topluma yayılan ve sonrasında makro düzeyde finansal sistemin gelişimine katkı sağlayan sonuçlar doğuracaktır. Finansla okur yazarlık bilgisine sahip tüketicilerin ve kurumların finansal anlamda ödülleri kazanması olası görülmektedir. Eğitimi yüksek tüketiciler finansal ürün ve hizmetleri daha iyi tanıyacak ve bunların etkili kullanımı noktasında daha bilinçli tercihlerde bulunacaklardır. Gelişen kullanım becerisi ve artan bilgi ile daha kapsamlı ve karmaşık finansal hizmetler tanınacak bunun neticesi olarak da artan bir müşteri tabanı ve gelişkin bir perakende ve finans piyasası oluşumu gözlenecektir (Bozkurt ve ark., 2019; Kunovskaya, 2010). Kişilerin finansal okur yazarlıklarının yatırım konusunda önemli olmasına rağmen Kıratoğlu ve Kuran 2022 çalışmasında birçok ulusal ve uluslararası yayının ortak sonucunun üniversite öğrencilerinde düşük finansal okur yazarlık seviyesinin gözlemlendiği erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden finansal konularda daha bilgi sahibi oldukları sonucuna varıldığını (Er ve ark. 2014, Er ve ark. 2017, Kılıç vd. 2015, Kocabıyık ve Teke 2018, Chen ve Volpe 2002, Dilek vd. 2016, Ergün 2018, Demirkıran 2019) ve bu sonuçların yetişkinlerde yapılan çalışmalarda da gözlemlendiğini (Lusardi ve Mitchell, 2008) belirtmişlerdir (Kıratoğlu ve Kuran, 2022). Bu çalışmalar finansal okur yazarlık ile eğitim arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Ayrıca kişilerin sahip olacakları bilinç düzeyi daha sağlıklı yatırım yapmalarının da önünü açacaktır. Bu çalışma

ile toplumda her kesimin yetişmesinde emeği olan öğretmenlerin tasarruf etme şekilleri, finansal okur yazarlık tutum ve davranışları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca son yıllarda yaygın bir yatırım ve tasarruf aracı olan kripto para yatırımlarına yaklaşımları belirlenmeye çalışılmıştır. Yeni bir yatırım aracı olan kripto para yatırımlarının öğretmenlerde bir problemlilik davranışa neden olup olmadığı bu çalışma ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sorunlu kripto para ticareti olarak adlandırılan davranış bağımlılık benzeri bir süreç sergilenmektedir. Ancak henüz hastalık olarak tanımlanmıyor olması kripto para yatırımlarındaki bu yüksek ilgili davranışın patolojik olarak değerlendirilmesine neden olmuştur (Menteş ve ark.2021). Şifreli para olarak da adlandırılan kripto paraların ilk örneği bit (byte, dijital veri boyutu 1 byte) ve coin (madeni para) kelimelerinden oluşan bitcoindir. Daha sonra bitcoin'in alternatifi olan birçok alt coin piyasada dolaşıma çıkmıştır. İşlev bakımından paranın yapabildiği her şeyi kripto paralar yapabilmektedir. Yani değişim ve değer saklama aracı olarak kullanılabilir. Bu yönü ile merkez bankalarının para için kullandığı estrümanları kullanabilir (Alpago, 2018). Temelde Bitcoin ödemelerinin alındığı halka açık cüzdan ve Bitcoin paralarını depolamak ve taşımak için kullanılan ve üyelik ile çalışan Bitcoin satın alan cüzdan şeklindeki iki cüzdana ihtiyaç duyulur (Dirk ve ark., 2015). Oluşan devasa hacmi ile bitcoin ve altcoinler borsalarda alınıp satılan bir yatırım aracına dönüşmüş durumdadır (Usta ve Doğanekin, 2017). Bu çalışmanın bir bölümü de yatırım aracına dönüşen kripto paraların öğretmenler tarafından nasıl kullanıldığının belirlenmesidir.

2. Yöntem ve Bulgular

Çalışma öğretmenlerin tasarruf alışkanlıklarını belirlemek, finansal okuryazarlık tutum ve davranış durumunu ortaya çıkarmak, yeni bir yatırım aracı olan kripto paraların öğretmenler açısından nasıl değerlendirildiğini bulmak ve varsa sorunlu kripto ticareti davranışını sergilenip sergilenmediğini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda Sarıgül, H. (2015) Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği ile katılımcıların finansal tutum ve davranışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların sorunlu kripto para kullanımları için ise Menteş ve ark. (2021) tarafından geliştirilen Sorunlu Kripto Para Ticareti Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların kullandıkları tasarruf alışkanlıkları içinde katılımcıların hangi yatırım tercihlerini tercih ettiklerine dair sorular yöneltilmiştir. Çalışma verileri online anket yöntemi ile mesleği öğretmenlik olan kişilere uygulanmıştır. Toplanan veriler SPSS paket programı yardımı ile analiz edilmiştir.

Katılımcıların Demografik değişkenlere ait bulguları Tablo 1 de özetlenmiştir

Tablo 1 Demografik Değişkenlere Ait Bulgular

Değişken		N	%			N	%
Cinsiyet	Kadın	108	32,1	rBranş	Türkçe & Türk Dili ve Edebiyat	24	7,1
	Erkek	228	67,9		Sınıf Öğretmeni	96	28,6
		336	100,0		Öğretmen	61	18,2
Medeni Durum	Evli	286	85,1		Sosyal Bilgiler Tarih & Coğrafya	20	6,0
	Bekar	50	14,9		Yabancı dil	15	4,5
	Toplam	336	100		Rehberlik	12	3,6
Yaş	20-25	5	1,5		Dikap & İmam hatip Meslek Dersi	24	7,1
	26-30	21	6,3		Matematik	18	5,4
	31-35	38	11,3		Fen bilgisi & Fizik & Kimya & Biyoloji	13	3,9
	36-40	79	23,5		Bilişim Teknolojileri	9	2,7
	41-45	70	20,8	Okul Öncesi & Özel Öğretim	14	4,2	
	46-50	62	18,5	Görsel Sanatlar & Moda	7	2,1	
	51-55	35	10,4	Felsefe	4	1,2	
	56-60	22	6,5	Beden Eğitimi	8	2,4	
	61 ve Üstü	4	1,2	Diğer	11	3,3	
	Toplam		100,0	Total	336	100,0	

Tablo 1'e göre ankete katılım sağlayan öğretmenlerin %32,1 kadın, %67,9 u erkektir %85,1 evli %14,9 u ise bekarıdır. Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde 20-25 yaş arasında 5 kişi (%1,5), 26-30 yaş arasında 21 kişi (%6,3), 31-35 yaş arasında 38 kişi (%11,3), 36-40 yaş arasında 79 kişi (23,5), 41-45 yaş arası 70 kişi (20,8), 46-50 yaş arası 62 kişi (%18,5), 51-55 yaş arası 35 kişi (10,4), 56-60 yaş arası 22 kişi (%6,5) ve 61 yaş üzeri 4 kişi (%1,2) bulunmaktadır. Katılımcıların branş dağılımına bakıldığında ise %28,6 sı Sınıf öğretmenlerinden, %18,2 kendini sadece öğretmen olarak tanımlamış, %7,1 i Dikap ve İmam Hatip meslek öğretmeni olarak tanımlarken, %6 sı Sosyal Bilgiler grubu öğretmeni olarak %5,4 ü de Matematik öğretmeni olarak tanımlamıştır. Diğer branşlar %5 in altında bir sayıda bulunmaktadır.

Katılımcılara tasarruflarınızı hangi yolla değerlendiriyorsunuz sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bir den fazla seçenek seçme imkanı verilerek anketi doldurma olanağı sunulmuştur. Sonuçlar Tablo 2 de özetlenmiştir.

Tablo 2 Öğretmenlerin Tasarruflarını Değerlendirme Şekilleri

Değişken	N	%
Altın	160	47,6
Döviz	17	5,1
Vadesiz TL	38	11,3
Vadeli TL	26	7,7
Borsa	22	6,5
Altın+Döviz	20	6,0
Altın+Borsa	17	5,1
Altın+Döviz+Borsa	17	5,1
Altın+Vadeli	2	,6
Hepsi	17	5,1
Toplam	336	100

Tablo 2 ye göre katılımcıların %47,6 sı tasarruflarını doğrudan sadece altın olarak değerlendirdiklerini, %5,1 sadece döviz olarak, %11,3 Vadesiz mevduat hesabında, %7,7 si sadece Vadeli Mevduat hesabında, %6,5 i Borsada değerlendirmektedir. %6sı Altın ve Dövizli birlikte, %5,1 i Altın ve Borsada, %0,6 sı Altın ve Vadeli Mevduat hesabında, %5,1 i Altın Döviz Borsa üçlü karmasında değerlendirmektedirler. Katılımcıların %5,1 i ise yukarıda verilen tüm yatırım araçlarını kullandığını belirtmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu tasarruflarını klasik yatırım aracı olarak altında değerlendirmektedir.

Katılımcıların büyük kısmı (%78,5) tek seçenekte tasarruflarını değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin yatırım konusunda ya da tasarruf konusunda çok bilgi sahibi olmadıklarının bir işareti olabilir. Portföy yönetimi açısından, kazanç ve kayıp olası durumu göz önüne alındığında varlıları geniş bir çeşitlilik sağlayan yatırım sepeti içerisinde değerlendirmek uygun olacaktır. Burada çeşitlenmeden kasıt bir varlık sınıfı için risk ve getirinin yayılmasıdır. Çeşitlilikte optimum düzey farklı menkul değer yatırımları ile sektörel çeşitlilik ve bölgesel coğrafi çeşitlilik ile sağlanabilir (Tezbaşar 2019; Hoesli vd. 2004). Ayrıca katılımcılar kripto paraları bir yatırım aracı olarak saymadıkları çıkan sonuçlardan ifade edilebilir. Çünkü anket sorularında belirtilen yatırım araçları yanında diğer seçeneği farklı alternatifleri belirlemek amacıyla bırakılmış ancak farklı bir tasarruf aracı seçeneği çıkmamıştır. Katılımcılara tasarruflarını değerlendirmediğiniz yatırım aracının ne olduğu sorusu yöneltilmiş yukarıdaki tabloda çıkan sonuçlara ilave olarak ev arsa ve gümüş yanıtı verenlerde olmuştur.

Katılımcıların Kripto paralara olan ilgisini belirlemeye dönük bazı sorular yöneltilmiştir. Sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

Tablo 3 Kripto Para Ticareti Yapma Durumu, Yapmayanların Yapmama Nedenleri ile Yapıp Bırakanların Bırakma Nedenleri

Kripto Para alışverişi yaptınız mı	N	%
Evet	47	14,0
Hayır	289	86,0
Toplam	336	100
Kripto Para alışverişi yapmama nedeniniz nedir		
Haberim Olmadı	3	1,04
Nasıl alınır bilmiyorum	37	12,80
Kripto para alışverişine güvenmiyorum	137	47,40
Dini Gerekçelerim var (Helal Olduğunu Düşünmüyorum)	110	38,06
Param Yok	2	,69
Toplam	289	100
Kripto para yatırımınızı neden devam ettirmediniz		
Sevmedim	15	42,86
Çok Zarar ettim	6	17,14
Param olmadığı için devam edemiyorum	7	20
Çok vaktimi alıyordu işlerim aksamam diye bıraktım.	7	20
Toplam	35	100

Katılımcıların %14 ü kripto para alışverişi yaptığını %86 sı Kripto para alışverişi yapmadığını belirtmiştir. Katılımcılara kripto para alışverişi neden yapmadığı sorusu yöneltilmiş kripto para alışverişi yapmadığını söyleyen katılımcıların %47,40 kripto para alışverişine güvenmediği için, %38,06 sı dini gerekçelerinden dolayı (helal olmadığını düşündükleri için),%12,80 i nasıl alacaklarını bilmedikleri için %1,04 ü kripto paradan haberi olmadığından,%0,69 u ise parası olmadığı için kripto para almadıklarını belirtmişlerdir. Kripto para alışverişi yaptığını söyleyen 47 kişiden (tüm katılımcıların %14) 35 kişi kripto para alışverişini sürdürmediklerini, 12 kişi ise alışverişe devam ettiklerini söylemişlerdir. Kripto para alışverişine devam etmediğini söyleyenlerin %42,86'sı sevmediklerini, %17,14'ü çok zarar ettiklerini, %20'si paraları olmadığı için devam edemediğini, %20'si de işlerini aksattığından ve çok vakitlerini aldıklarından dolayı kripto para alışverişine devam etmediklerini belirtmişlerdir.

Kripto para ticareti yaptığını söyleyenlerin verdikleri cevaplar için toplam puanlar ve ortalama puanlar hesaplanmıştır. Ölçek beşli likert ölçeği şeklinde hazırlanmış ve 1 en düşük puanı ve en düşük katılım düzeyini 5 ise en yüksek puanı ve katılım düzeyini temsil etmektedir. Ölçek 15 sorudan oluştuğu

için ölçek toplam puanı 52,5'ten yüksek puanlar veya ölçek ortalaması 3,5 (kararsızlık noktası) üzerinde olan puanlar sorunlu (problematik) kripto para alışverişinin bir işareti olarak görülmektedir. Menteş ve Bulut 2023 çalışmasında ölçek kesme puanı olarak da 34,5 olarak belirlenmiştir (Menteş ve Bulut, 2023).

Tablo 4 Sorunlu Kripto Para Ticareti Ölçek Toplam Puanları ve Ölçek Ortalama Puanları

Sorunlu Kripto Para Ticareti Ölçek Toplam Puanları	N	%	Sorunlu Kripto Para Ticareti Ölçek Ortalama Puanı
15,00	10,00	21,28	1,00
16,00	3,00	6,38	1,07
17,00	2,00	4,26	1,13
19,00	2,00	4,26	1,27
20,00	4,00	8,51	1,33
21,00	1,00	2,13	1,40
22,00	5,00	10,64	1,47
23,00	5,00	10,64	1,53
24,00	1,00	2,13	1,60
25,00	1,00	2,13	1,67
26,00	1,00	2,13	1,73
27,00	2,00	4,26	1,80
28,00	2,00	4,26	1,87
33,00	1,00	2,13	2,20
34,00	1,00	2,13	2,27
36,00	3,00	6,38	2,40
37,00	1,00	2,13	2,47
43,00	1,00	2,13	2,87
57,00	1,00	2,13	3,80
Total	47	100	

Katılımcıların sorunlu Kripto Para Ticareti ölçek toplam puanları incelendiğinde ölçek puanlarının genel olarak düşük puanlar dan oluştuğu görülmektedir. Ölçek toplam puanları dikkate alındığında Sorunlu kripto para ticareti yaptığını söyleyenlerden sadece bir kişi 52,5 puan üzeri bir puan almıştır. Ancak oransal olarak katılımcıların %2,3 üne karşılık gelmektedir ve bu değer kumar bağımlılık oranları ile paralellik göstermektedir.

2014 yılında yapılan bir araştırmada kumar bağımlılık oranı %1 olarak belirlenmişken (Demirdöğen ve Karaaziz, 2024; Arcan ve Karancı, 2014), Calado ve Griffiths için kumar bağımlılığı prevalansını Avrupa ülkelerinde % 0,2 ile %12, 3 aralığında, Avrupa dışındaki pek çok ülkelerde % 0,12-%5,8 aralığında değişkenlik gösterdiğini belirlemişlerdir (Demirdöğen ve Karaaziz, 2024). Bir kişinin bağımlı olma riski sayısal olarak düşük bir değer gibi görünmektedir ancak kripto para ticareti yaptım diyen 47 kişiden sadece 12 sinin bu ticareti sürdürdüğü dikkate alındığında bu değer %8.33 gibi yüksek bir oransal değeri ifade etmektedir.

Tablo 5 Finansal Okur Yazarlık Ölçeği Toplam Puanları ve Ölçek Ortalama Puanları

Finansal okur yazarlık Ölçeği Toplam Puanları	N	%	Finansal okur yazarlık Ölçeği Toplam Puanları	N	%
14,00	2	,6	42,00	28	8,3
16,00	1	,3	43,00	16	4,8
22,00	1	,3	44,00	18	5,4
25,00	2	,6	45,00	22	6,5
26,00	1	,3	46,00	27	8,0
27,00	2	,6	47,00	14	4,2
28,00	2	,6	48,00	8	2,4
29,00	1	,3	49,00	8	2,4
30,00	3	,9	50,00	13	3,9
31,00	2	,6	51,00	4	1,2
32,00	6	1,8	52,00	4	1,2
33,00	8	2,4	53,00	4	1,2
34,00	9	2,7	54,00	2	,6
35,00	9	2,7	55,00	1	,3
36,00	10	3,0	56,00	1	,3
37,00	18	5,4	58,00	2	,6
38,00	21	6,3	59,00	1	,3
39,00	18	5,4	60,00	1	,3
40,00	31	9,2	64,00	1	,3
41,00	14	4,2	Toplam	336	100,0

Katılımcıların Finansal okur yazarlık tutum ve davranış ölçeği toplam puanları incelendiğinde ölçeğin 14 sorudan oluşmaktadır. Ölçek için 49 puan ve üzerinde alınacak puanların katılımcılar açısından finansal okuryazarlık tutum ve davranışın yüksek olduğunu ifade edecektir. Bu durumda tüm katılımcıların %12,5 inin finansal okur yazarlık tutum ve davranışları ölçek puanlarının kararsızlık noktasının üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğretmenlerin büyük bir kısmının finansal okur yazarlıkları tutum ve davranışlarının düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Öğretmenler toplumun her kesiminin ilişkili olduğu bir meslek grubunda görev almaktadırlar. Ülkemizde uygulanan eğitim sistemi nedeni ile ilköğretimden üniversiteye kadar gençler zorunlu eğitime tabidirler. Bu durumda çocuklarımız yetişme çağlarında uzun yıllar öğretmenleri ile doğrudan bir temas halinde olmaktadır. Bilinçli bir tüketici olmak, düzgün bir tasarruf alışkanlığını kazanmak ve temel düzeyde de olsa sağlıklı finansal yatırımlar yapma noktasında öğretmenlerinden iyi bir etkileşim almaları gençlerin büyüdüklerinde sağlıklı kararlar vermelerine yardımcı olacaktır. Bu yönü ile yapmış olduğumuz araştırma sonuçları itibari ile önemli sonuçlar barındırmaktadır. Çalışmaya katılım sağlayan öğretmenlerin tasarruflarını güvenilir yatırım araçlarında değerlendirdikleri söylenebilir. Katılımcıları %47,6 sı tasarruflarını altında, %11,3 vadesiz mevduat hesaplarında, %7,7 si vadeli mevduat hesaplarında, %6,5 i borsada, %5,1 i de dövizde değerlendirdiğini belirtmişlerdir. Yine katılımcıların %6'sı altın ve dövizi birlikte, %5,1 i Altın ve Borsada, %5,1 Altın, Döviz ve Borsa üçlüsünde, %0,6 sı Altın ve Vadeli mevduat hesabında, %5,1 ise belirtilen tüm yatırım araçlarında tasarruflarını değerlendirdiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların tasarruflarını değerlendirdikleri yatırım aracı olarak Altının hem tekil hem de diğer finansal araçlar ile büyük bir yer tuttuğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcılara yöneltilen diğer bir soruda tasarruf için hangi yatırım araçlarının tercih edildiği sorusudur. Katılımcıları verdikleri cevaplar arasında Altın, Döviz, Borsa ve vadeli vadesiz banka hesaplarında değerlendirmenin yanı sıra ev ve araba almak cevapları da yer almıştır. Katılımcıların %78,5 i gibi büyük bir kısmı tasarruflarını tek bir yatırım aracında değerlendirdiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar kripto para ticareti yapıp yapmadıkları sorulmuş ve katılımcıların %86'sı Kripto para almadıklarını belirtmişlerdir. %14 gibi düşük bir oranda kripto para aldığını söyleyen katılımcıların büyük çoğunluğu mevcut kripto para yatırımını sürdürmediklerini de belirtmişlerdir. Kripto para alışverişi yapmayanların %47,40 bu alışverişe güvenmedikleri için, %38,06 sı helal olmadığını düşündüğü için, %12,8 i nasıl alacaklarını bilmediklerinden için, %1,04 kripto para hakkında bilgileri olmadığı için, %0,69'u da kripto para alacak paraları olmadığı için kripto para almadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum dikkate alındığında kripto para üreticileri ve ticaretini yapan platformların güven noktasındaki sorunlara çözüm üretmeleri bu yatırım aracına olan ilgiyi artıracaktır. Kripto para aldım diyen 47 kişinin sadece %25,53 ü yatırımlarını devam ettirmektedir. Yatırımlarına devam etmeyenlerin %42,86'sı sevmediklerinden dolayı, %20 'si parası olmadığından, %20'si işlerini çok aksattığı için, %17,14'ü de çak

zarar ettikleri için kripto para almayı sürdürmediklerini belirtmişlerdir. Kripto para ticareti ile uğraşmış olan ve halen yatırımları devam edenlerin problematik bir davranış sergileyip sergilemedikleri için uygulanan sorunlu kripto para ticareti ölçeği için elde edilen toplam puanlar dikkate alındığında bir katılımcının sorunlu davranış sergilediği ve oransal olarak kripto para aldım diyenlerin %2,3 ne karşılık geldiği bulunmuştur.

Katılımcıların finansal okur yazarlık tutum ve davranışları değerlendirildiğinde ise Öğretmenlerin Finansala okur yazarlık tutum ve davranış ölçeği toplam puanlarının düşük seviyelerde olduğunu belirlemişlerdir. Katılımcıların sadece %12,5'inin Finansal okur yazarlık tutum ve davranışları ölçek puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum incelenmesi ve üzerinde araştırmaların artırılması gereken bir durumdur. Doğru bir finansal okur yazarlık bilgisi olmayan öğretmenlerin maddi kayıpları olma ihtimali yüksektir. Ayrıca öğretmenlerin yüksek finansal okur yazarlık seviyelerinde olmaları öğrencilerin yatırım ve tasarruf noktasında öğretmenlerin daha doğru bir yönlendirme yapmalarına katkı sağlayacaktır. Kripto para alışverişi yapanların %20'si çok para kaybettiklerini söylemişlerdir. Doğru ve iyi bir finansal okur yazarlık bilgisi olanların yatırımlarında daha kazançlı olabilecekleri ya da kayıplarının minimize edecek bilgiye sahip olacakları unutulmamalıdır. Bu çalışma farklı meslek grupları için uygulanıp sonuçları öğretmenlerin sonuçları ile karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- Akat, A. S. (2009). *İktisadi analiz* (2. basım). Eflatun Yayınevi.
- Alpago, H. (2018). Bitcoin'den Selfcoin'e kripto para. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 411-428.
- Ang, J. (2009). Household saving behaviour in an extended life cycle model: A comparative study of China and India. *Journal of Development Studies*, 45(8), 1344-1359.
- Barış, U. N. (2015). Yurtiçi tasarruflar ve ekonomik büyüme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 46, 119-151.
- Bozkurt, E., Toktaş, Y., & Altınç, A. (2019). Türkiye'de tasarruf ve finansal okuryazarlık üzerine bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1580-1605.
- Ceritoğlu, E., & Eren, O. (2013). Türkiye'nin nüfus ve sosyal yapısındaki değişimlerin hanehalkı tasarrufları üzerindeki etkileri. *Yayın No. 2013/24*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Chen, H., & Volpe, R. P. (2002). Gender differences in personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 11(3), 289-307.
- Demirkiran, T. (2019). Kırıkkale Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik araştırma (Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Demirdöğen, B., & Karaaziz, M. (2024). Şema terapisi perspektifinden kumar bağımlılığı ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğuna genel bakış. *Ulusal ve Uluslararası Sosyoloji ve Ekonomi Dergisi*, 5(6), 975-989.
- Deng, H. T., Chi, L. C., Teng, N. Y., Tang, T. C., & Chen, C. L. (2013). Influence of financial literacy of teachers on financial education teaching in elementary schools. *International Journal of e-Education, e-Business, e-Management and e-Learning*, 3(1), 68-72.
- Dilek, S., Küçük, O., & Eleren, A. (2016). Kastamonu Üniversitesi öğrencilerinin ekonomi okuryazarlığı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 1865-1878.
- Dirk, G. B., Kühne, K. H., & Adrian, D. L. (2015). *Bitcoin: Currency or asset*. SWIFT Institute.
- Er, F., Temizel, F., Özdemir, A., & Sönmez, H. (2014). Lisans eğitim programlarının finansal okuryazarlık düzeyine etkisinin araştırılması: Türkiye örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-125.
- Er, B., Şahin, Y. E., & Mutlu, M. (2017). Finansal eylem ve finansal okuryazarlık: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 630, 75-88.
- Ergenekon, S. (1996). *Tasarruf eğilimini etkileyen sosyolojik faktörler* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Ergün, K. (2018). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlığı: Balıkesir Üniversitesi örneği (Doktora tezi, Balıkesir Üniversitesi).
- Hamarat, B., & Özen, E. (2015). Türkiye’de tasarruf tercihlerini etkileyen değişkenlerin kanonik korelasyon analizi ile belirlenmesi. *Journal of Life Economics*, 2(1), 47-74. <https://doi.org/10.15637/jlecon.58>
- Hoesli, M., Lckander, J., & Witkiewicz, W. (2004). International evidence on real estate as a portfolio diversifier. *Journal of Real Estate Research*, 26(2), 161-206.
- Hung, A., Parker, A. M., & Yoong, J. (2009). *Defining and measuring financial literacy*. RAND Labor and Population Working Paper Series No. WR-708. California.
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Tüketim ve tasarruf eğilimleri Ö.İ.K raporu*.
- Kanık, B. Z., & Dinç Temiz, D. (2017). Eğitim-tasarruf ilişkisi: Türkiye için bir uygulama. *BSAD Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 2(11), 59-91.
- Keynes, J. M. (1980). *İstihdam, faiz ve paranın genel teorisi* (A. Baltacıgil, Çev.). Minnetoğlu Yayınları.
- Kılıç, Y., & Ata, H. A. (2015). Finansal okuryazarlık: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 66, 129-150.
- Kıratoğlu, E., & Kuran, İ. (2024). Üniversite öğrencilerinde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Harran Üniversitesi İİBF örneği. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 8(97), 1384-1393.
- Kocabıyık, T., & Teker, T. (2018). Finansal okuryazarlık: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 117-144.
- Kunovskaya, I. (2010). *The impact of financial literacy on use of financial services in Russia* (Doktora tezi, University of Georgia).
- Lusardi, A. (2008). Financial literacy: An essential tool for informed consumer choice? *NBER Working Paper Series*, No. 14084.
- Menteş, N., Yolbaş, İ., & Bulut, M. (2021). Development and verification of problematic cryptocurrency trading scale. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 31(3), 310-318.
- Menteş, N., & Bulut, M. (2023). ROC analizi ile sorunlu kripto para ticareti ölçeği için kesme puanının oluşturulması. *Bağımlılık Dergisi*, 24(4), 438-447.
- Sarıgül, H. (2015). Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik. *Journal of Management and Economics Research*, 13(1), 200-218.
- Smith, A. (1997). *Ulusların zenginliği* (A. Yunus, M. Bakırcı, Çev.). (2. baskı). Alan Yayıncılık.

- Standart & Poor's. (2015). *Global financial literacy survey*. https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/Finlit_paper_16_F2_singles.pdf
- Şahin, M., & Barış, S. (2017). Finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışları: Kamu çalışanları üzerine bir inceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 77-103.
- Tezbaşar, A. (2019). Gayrimenkul portföy yönetimi sistemi ve Türkiye’de seçilmiş işletmelerdeki uygulamalarının kullanıcılar yönünden değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi).
- Tokyürek, Ş., & Şanlı, N. (1995). *Ev ve kurum kaynaklarının yönetimi*. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayını.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Kurumsal sektör hesapları 2023*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kurumsal-Sektor-Hesaplari-2023-53769>
- Usta, A., & Doğanekin, S. (2017). *Blockchain*. <https://bctr.org/dokumanlar/Blockchain101v2r2.pdf>
- Şimşek, Ş. ve Demirel, İ. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının anlatıma dayalı etkinlikler yönünden karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(5), 2125-2135. DOI: 10.24106/kefdergi.731886.
- Ozan, C. ve Köse, E. (2014). Eğitim programları ve öğretim alanındaki araştırma eğilimleri. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 116-136.

